

**Вештачење,
супервештачење и технички
советници**

***Лидија Зимбовска, судија
на Апелационен суд Скопје***

Користењето на науката и разни други знаења во утврдувањето на фактите во кривичната постапка, односно користењето на вештите лица е значаен чекор во објективизирањето на процесот на докажување.

Вештачење:

- ❖ **стручен наод и мислење изработено врз основа на примена на научни и стручни методи, технички достигнувања, стручни знаења и искуства во областа што се дефинира во сите случаи определени со закон или по барање на заинтересираното лице –нарачател.**
- ❖ **процесно дејствие во кое преку прегледот на предметите и списите во предметот, вештите лица ги забележуваат фактите и врз основа на нивното стручно знаење го даваат своето мислење.**

Вештачењето не може да се однесува на правни прашања.

Вештачење не се определува заради давање на мислење за утврдување на вина, туку заради утврдување на факти кои органот кој ја води постапката поради недостаток на стручно знаење не може сам да ги утврди, а тие се од суштествено значење за утврдување на некој елемент на конкретното кривично дело.

Предмет на вештачење може да бидат траги што се подигнати од лице место (locus delicti), факти поврзани со моментот на сторување на кривичното дело (tempore criminis), но и факти кои може да се појават во текот на кривичната постапка (per procedendi), а коишто многу често се поврзани со душевната состојба во којашто може да западне обвинетиот.

Вештачењето се определува со посебна наредба:

- во текот на претходната постапка јавниот обвинител**
- на главна расправа судот**

Одлуката дали ќе се определи вештачење или не исклучително зависи од тоа дали за утврдување или оцена на некој факт е потребно посебно стручно знаење или вештина.

Наредбите за вештачење мора да бидат јасно поставени во однос на тоа кои факти треба да се утврдат.

Во практиката определени недостатоци во вештачењата се јавуваат не само како резултат на недоволна стручна спрема на определени вештаци, туку и поради неспособноста на органот кој го наредил вештачењето (јавниот обвинител или судијата) правилно да ги постави прашањата на кои вештото лице треба да даде свое стручно мислење и наод. Вештите лица можат да дадат добар и сеопфатен наод и мислење само на добро и прецизно определени прашања.

Вешто лице:

Вештакот е процесно незаинтересирано лице, што поседува сертификат и е запишано во регистарот на вештаци.

При избор на вештак, според природата и спецификите на спорните факти, од особено значање е да се води сметка за аспектите поврзани со:

- ▶ **правната способност** (постоење основи за изземање; правни пречки да биде вештак лице што не може да биде сослушано како сведок, лице ослободено од должноста за вештачење или лице кое е веќе испитано како сведок);
- ▶ **стручната способност** (вид и степен на стручна подготовка и знаење; поседување лиценца; заведување во регистарот на вештаци);
- ▶ **здравствената способност** (телесното и психичкото здравје на вештакот), како и
- ▶ **моралната способност** (поседување квалитети како што се етичност, професионалност,

Основна должност на вештакот е да се јави на поканата (на јавниот обвинител или судот) и во определениот рок да достави наод и мислење.

Наодот е непосредно сетилно сознание за фактите од страна на вештакот. По правило, во наодот се наведуваат сите релевантни податоци кои вештакот ги анализираше и кои по негова оценка се релевантни за конкретниот случај.

Мислењето како втор дел е заклучок кој содржи констатации со образложение до кои дошло вештото лице врз основа на неговото стручно знаење и правилата на науката, како одговор на прашањата поставени во наредбата за вештачење издадена од надлежниот орган.

Извештајот на вештото лице не претставува доказ сам по себе, имајќи предвид дека доказ во кривичната постапка претставува неговиот исказ даден на главна расправа, освен во случаи на чл.392 ст.4.

Наодот и мислењето на вештакот мора да биде усмено изложено на главната расправа.

Вештото лице треба според правилата на директно испитување, усмено и непосредно да го изнесе својот наод и мислење, така што во наодот ќе ги изнесе сите факти на кои го заснова мислењето, а во самото мислење ќе ги изнесе стручните заклучоци. Тоа треба да се стори на едноставен и директен начин. Треба да се користи вообичаениот начин на говор и терминологија, така што таквото сведочење да може да го следи и разбере и секој необразован човек.

Во практиката се постави прашањето дали би можеле и обвинетите (нивните бранители) да предложат вештачење.

Во согласност со формулацијата на законските одредби, бранителите (обвинетите) не може да издават наредба за вештачење.

Судска пракса на ЕКЧП:

ЕСЧП констатирал повреда на принципот на еднаквост на оружјата поради фактот што вештото мислење обезбедено од Управата за крим.техника при МВР бил единствениот извештај кој постоел во врска со квалитетот на катранот и основниот доказ врз кој се засновале обвинението и пресудата против обвинетиот, а на одбраната не ѝ било овозможено да поднесе приватно вешто мислење ниту ѝ бил обезбеден пристап до питите од афионскиот катран кои биле предмет на вештачење.

(Стоименов против РМ бр.17995/02 од 5.4.2007 година)

Правно мислење на Врховниот суд

„Согласно пресудата на Европскиот суд за човекови права бр.17995/02 од 5.4.2007 година, со која е утврдена повреда на правото на фер и правично судење и принципот на еднаквост на оружјата (средствата), утврдени во членот 6 став 1 од Конвенцијата, изразено како право на странките во постапката да предлагаат изведување на алтернативни експертски испитувања (вештачења) кои согласно член 234 од ЗКП, ги вршат стручни установи во рамките на државен орган, судовите во Република Македонија во сите фази на постапката треба да овозможат рамноправност на странките, што значи секоја страна мора да добие разумна можност да го презентира својот случај под услови кои не ја ставаат во понеповолна положба наспроти спротивната страна.“

СУПЕРВЕШТАЧЕЊЕ

Доколку се појават контрадикторности помеѓу наодот и мислењето на вештите лица и техничките советници, а тие контрадикторности не бидат отстранети, судот по предлог на странките или по службена должност може да нареди супервештачење (чл.394 ст.2 од ЗКП).

Супервештачење е вештачење од повисок степен, односно стручно критичка експертиза на две противречни вештачења. Ваквата експертиза ја врши тим од најмалку тројца вештаци од соодветна област од орган на државна управа, високообразовна установа, научна установа или стручна установа и друштво за вештачење во кое има вработено најмалку тројца вештаци од соодветната област.

Технички советници

Техничките советници се новина воведена во насока на олеснување на странките во постапката да дојдат до правнорелевантните докази во предметите, каде што поради нивната специфичност се потребни дополнителни познавања надвор од правото (на пример: судска медицина, криминалистика, банкарско работење, даночна постапка, царинска постапка итн.).

Техничките советници ги именуваат самите странки, што значи дека трошоците околу нивниот ангажман првично се на товар на странките.

Улогата на техничките советници како стручни помошници на странките во постапката е двојна:

♣ да им помагаат на странките во постапката околу собирање на податоци и докази за определени стручни прашања (познавања од области надвор од правото) и

♣ да им помагаат на странките при непосредниот распит на вештите лица во насока на оспорување и евентуална дискредитација на нивните наод и мислење.

Во практиката има случаи кога на главната расправа како доказ обвинетиот и неговиот бранител доставуваат вешт наод и мислење изготвени по нивно барање.

Во согласност со принципот на правично судење доказната вредност на доказите предложени од странките е иста. Во вакви ситуации се повикуваат и се испитуваат техничите советници на одбраната.

Со оглед на тоа што техничките советници, по правило, се избираат од листата на вештаци во текот на главната расправа се испитуваат на начин на кој се испитуваат и вештите лица.

Сите одредби што се однесуваат на испитувањето на вештакот соодветно се применуваат и за испитување на техничкиот советник.

Психијатриско вештачење

Психијатриско вештачење се наредува секогаш кога ќе се појави сомневање дека кај обвинетиот е исклучена или намалена неговата пресметливост. Прашањето за пресметливоста на сторителот може да го постават: јавниот обвинител, одбраната или обвинетиот, како и неговите сродници. Тоа вообичаено се поставува врз основа на тоа што сторителот боледува или боледувал од некоја душевна болест, растројство или пак врз основа на начинот на неговото однесување (постапки) во време на сторувањето на кривичното дело или потоа.

Чл. 248 ст. 2, исто така, ја регулира состојбата на определување на психијатриско вештачење ако во самиот тек на постапката се јави сомневање дека е исклучена или намалена способноста на обвинетиот да учествува во самата постапка (да дава одбрана, да е активен во предлагање или прибирање на докази во прилог на неговата одбрана итн.).

Во ЗКП (чл.248 ст.5) е регулирано и прашањето кога е констатирана состојба на растроеност од страна на вештите лица.

▶ **Самиот поим растроеност во психолошко-психијатриска смисла не е дефиниран прецизно и јасно. Во практиката, особено во притворенички предмети беше забележана злоупотреба на ваквите констатирани состојби кај обвинетите. Главните расправи се одлагаа, а роковите за притвор, кои се законски ограничени, течеа. Од овие причини, со оваа оредба е пропишано дека кога констатира ваква состојба, вештото лице е должно да даде подетално образложение за каков вид на растројство се работи, за неговиот степен, за трајноста и какво влијание има врз душевната состојба на обвинетиот.**

▶ **Посебно е наведено дека во однос на состојбата на растројство констатирана кај обвинетиот, вештото лице е должно да даде одговор дали растројството постоело и во време на сторувањето на кривичното дело и дали влијаело на неговата душевна состојба (пресметливост).**

Благодарам на вниманието!